

RÓŻNORODNOŚĆ TEMATYCZNA
TWÓRCZOŚCI POETY IRACKIEGO
MUḤAMMADA MAḤDĪ AL-ĠAWĀHIRIĘGO¹

ADNAN ABBAS

Twórczość irackiego tradycyjnego „neoklasycznego” poety Muḥammada Maḥdī al-Ġawāhiriego (1900-1997)² charakteryzuje podejmowanie rozmaitych tematów współczesnych przy jednoczesnym dążeniu do zachowania tradycyjnej formy, odzwierciedlającej arabski schemat metryczny oraz dawna struktury, zwłaszcza z okresu abbasydzkiego. Nurty w poezji arabskiej XX wieku zarówno tradycyjny jak i odrodzeniowy, nawiązują do starego arabskiego dziedzictwa, a dodajmy, że związek pomiędzy terażniejszością a przeszłościową był zawsze w literaturze arabskiej niezwykle żywy. Przyczyna tego tkwi w bogatej tradycji poetyckiej

- 1 Opracowanie koncentruje się szczególnie na najobszerniejszych w twórczości poety tematach irackich, choć porusza także w streszczeniu inne wątki.
- 2 Urodził się w mieście An-Naḡaf w rodzinie znanej z patriotyzmu i zainteresowań literackich. Nazwisko rodziny pochodzi od tytułu słynnej książki *Ġawāhir al-kalām* (Perły mowy). Od 1930 r. pracował jako dziennikarz. W 1947 r. wybrano go delegatem do Rady Delegatów. Przez długi okres przebywał za granicę, m.in. w Paryżu, Polsce (Warszawie, 1948, 1963, pod koniec lat 80-tych), Iranie, Syrii, Libanie, Egipcie, Pradze. Po rewolucji irackiej w 1958 r. został wybrany na przewodniczącego Związku Literatów Irackich. W 1961 r. opuścił Irak i udał się do Pragi gdzie pozostał do 1969 r. W latach 1978-1980 podróżował między Bagdadem, Damaszkim i Pragą. W 1983 r. wraz z rodziną przybył do Damaszku i został tam do śmierci w 1997 r. Tam też został pochowany. Wydał między innymi: *Bayna aš-šū'ūr wa al-'āṭifa* (Między odczuciami a uczuciem, 1928), *Barid al-ḡurba* (Poczta z obczyzny, Prag 1965), *Barid al-'awda* (Poczta powrotu, Bagdad 1969), *Diwān Al-Ġawāhirī* (Dywan Al-Ġawāhiriego, Bagdad 1973; Damaszk 1979, 1984; Bejrut 1982), *Ḍikrayātī* (Moje wspomnienie, Damaszk 1988). Zob. Ḥayāl Muḥammad Maḥdī al-Ġawāhirī. 1999. *Al-Ġawāhirī wa simfūniyyat ar-rahil*. Dimašq, s. 5-9. Zob. także Józef Bielański, Krystyna Skarżyńska-Bocheńska, Jolanta Jasińska. 1978. *Nowa i współczesna literatura arabska 19 i 20 w. Literatura arabskiego Wschodu*. Warszawa. s. 329-331.

Arabów oraz silnej więzi językowej istniejącej pomimo ciągłych zmian w dziedzinie formy³. Poezja arabska, w tym współczesna zgodna jest więc z duchem tradycji, a to pozwala widzieć proces jej rozwoju jak ciągłość historyczną i strukturalną⁴.

Utworki poetyckie Al-Ġawāhiriego oparte są przeważnie na jednym rymie i jednym metrum, można też zauważyć dążenie poety do tworzenia wierszy stroficznych⁵. Specyficzny styl poety odzwierciedla jego duże umiejętności w konstruowaniu wierszy. Zdaniem 'Aliego 'Abbāsa 'Alwāna dojrzała twórczość Al-Ġawāhiriego charakteryzuje zdecydowany rytm, harmonia dźwięków, bogactwem leksykalne i stylistyczne⁶. Szczególne miejsce w dziejach poezji arabskiej zawdzięcza Al-Ġawāhiriego udanym eksperymentom w dziedzinie brzmieniowej organizacji wiersza⁷, oryginalności i pomysłowości w doborze leksyki, stosowaniu tropów stylistycznych, bogatej ideowej i tematycznej zawartości tekstów. Jednocześnie uderza rzadko spotykana umiejętność godzenia szacunku dla rodzimej tradycji literackiej z wrażliwością na trendy w piśmiennictwie współczesnym⁸. Al-Ġawāhirī cieszył się dużym uznaniem i popularnością wśród twórców irackich oraz arabskich. Podziwiano jego wyjątkowe możliwości intelektualne i wiedzę o starej poezji, doceniano umiejętność recytowania z pamięci wielu utworów poezji staroarabskiej⁹. Al-Ġawāhirī stał się bezsprzecznie ważnym zjawiskiem poetyckim w historii literatury arabskiej dwudziestego wieku. Uważa się go za wielkiego poetę

3 Ihsān 'Abbās. 1978. *Ittiġāhāt aš-šī'r al-'arabī al-mu'āšir*. Al-Kuwayt. s. 140.

4 'Izz ad-Dīn Ismā'il. 1981. *Aš-šī'r al-'arabī al-mu'āšir*. Bayrūt. s. 22-23, 29.

5 Poeta tworzył niektóre wiersze poza tradycyjnym schematem. Pisał *rubā'iyyāt* (czteropółwersowe), na przykład *Bagdād fi aš-sabāh* (Bagdad ranem), *Harāmī Bagdād* (Złodziej Bagdadu), *Hukm at-tārīh* (Wyrok historii), *Qultu wa qāla* (Powiedziałem i powiedział), itd (zob. Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. 1982. *Diwān Al-Ġawāhirī*. t. 3. Bayrūt. s. 245-246, 249.). Pisał wiersze składające się z trzypółwersowych lub pięćpółwersowych. Zob. Anita – *Šahrazād* w tamże. t. 2. s. 333-341 i *Farsūfiyā* (Warszawa) w tamże. t. 4 s. 17-20. Stworzył również kilka wierszy stroficznych opartych na starym układzie andaluzyjskim z małymi zmianami. Zob. na przykład *Yā ayyuhā al-araq* (O ty bezsenności!) w tamże. t. 3. s. 293-297, *Salāman 'id an-nidāl* (Witam święto walki) w tamże. t. 4. s. 12-16, *Ayyuhā al-wahš*, *ayyuhā al-isti'mār* (Ty dziki! Ty kolonializmie!) w tamże. t. 3. s. 63-67 i *Yā nadimī* (Towarzyszu w spotkaniu!), który składa się z 105 strof, w tamże. t. 3. s. 299-334.

6 'Alī 'Abbās 'Alwān. 1975. *Taṭawwūr aš-šī'r al-'arabī al-ḥadīf fi Al-'Irāq*. Bagdād. s. 300-328.

7 Al-Ġawāhirī tworzył we wszystkich tradycyjnych arabskich metrach pochodzących ze schematu Al-Ḥalīla Ibn Ahmada al-Farāhidiego (zm. 791) oraz płynne stosował rymy. Używał często metrum *al-kāmil* (pełne, doskonałe), *al-basīf* (proste), *ar-ramāl* (biegnące), *al-ṭawīl* (długie), *al-ḥafīf* (lekkie), *al-mutaqārab* (blisko ustawione) i *al-wāfir* (obfite). Metrum *al-kāmil* (*mutafā'ilun v v - v -*) jest na pierwszym miejscu w twórczości poety. Stosował go na przykład około 86 razy w całym dywanie.

8 Józef Bielawski i inni. *op. cit.* s. 333.

9 Tamże. s. 259, 329, 333.

Arabów oraz kontynuatora szkoły tradycyjnej. Jednakże w poezji Al-Ġawāhiriego na szczególne podkreślenie zasługuje silny nurt tradycyjny „neoklasycy”, który z kolei odróżniał go od twórczości innych poetów¹⁰. Wpłynął on silnie na rozwój *qašīdy* tradycyjnej aż do lat dziewięćdziesiątych. Rozwijała się ona obok nurtu wolnej poezji i poematów prozą. Warto dodać, że zarówno w XIX jak i w XX wieku poezja tradycyjna umacniała się w Iraku dzięki spotkaniom literackim odbywanym w meczetach i w domach znanych rodzin związanych silnie z kulturą i kultuwujących zainteresowania literackie¹¹.

Walka z kolonializmem i niesprawiedliwymi układami politycznymi

Problematyka społeczno-polityczna zajmująca tak bardzo istotne miejsce w dorobku literackim Al-Ġawāhiriego pozwala nam nazwać go poetą „politycznym”, którego doświadczenia z wieloletniego uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym kraju znakomicie potrafił wykorzystać w swojej twórczości. Podejmowanie tej problematyki przez poetę stanowiło ważny dokument historyczny rejestrujący najważniejsze wydarzenia w kraju, zwłaszcza te z lat czterdziestych i pięćdziesiątych¹².

Utworki Al-Ġawāhiriego podejmujące powyższy temat pozwalają określić stanowisko poety wobec sytuacji panującej w Iraku podczas walki o niepodległość. Podstawa poety wobec kolonializmu była zdecydowana i bezkompromisowa¹³. Jego twórczości stanowiła zachętę dla narodu do uczestnictwa w walce oraz demaskowała skutki niektórych niesprawiedliwych układów politycznych pomiędzy iracką monarchią a rządem brytyjskim. Oddawała też chwałę tym, którzy zginęli walcząc za wolność ojczyzny. W utworze pt. *Fī mu'tamar al-muḥāmīn* (Na zjeździe adwokatów) z 1951 r, Al-Ġawāhirī pisze:

*Pokój (chwała) tym, których śmierć stała się
mostem dla przechodzącego pochodu
Pokój tym, dla których walka stała się ich losem
I dla których udział w niej życia poświęceniem był!*¹⁴

W wierszu pt. *Dam aš-šahīd* (Krew Męczennika), napisanym w roku powstania irackiego (1948), czyli w czasie tworzenia układu Port-Smouth, zawartego

10 'Alī 'Abbās 'Alwān. *op. cit.* s. 331.

11 Salma Khadra Jayyusi. 1977. *Trends and movements in modern Arabic poetry*. v. 1. Leiden. s. 27.

12 Tamże. s. 257.

13 Hādī al-'Alawī. 1999. „Al-Ġawāhirī mu'allim al-waṭaniyya”. *Al-Madū*. nr 23 (1). Dimašq. s. 7.

14 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 3. s. 85-86.

między rządem irackim, a rządem brytyjskim, zachęca poeta młodych ludzi do walki z kolonializmem i wychwala ich odwagę:

*Bierzcie z waszego dnia cóż jutro wam pomoże
I idźcie razem w waszej walce!*¹⁵

Natomiast w słynnym utworze pt. *Yawm aš-šahīd* (Dzień Męczennika) stwierdza:

*Dzień Męczennika! Chwała i pokój tobie!
Tak długa jak długie lata walki!*¹⁶

Z kolei w wierszu stroficznym pt. *Ty dziki! Ty kolonializmie!*, Al-Ġawāhirī demaskuje niehumanitarną istotę kolonializmu, zwłaszcza kolonializmu brytyjskiego. Porównuje kolonializm do dzikiego zwierzęcia, które ssie krew ludu i wzbudza strach gdziekolwiek się pojawia:

*Szerzysz strach gdziekolwiek jesteś
Gdzie brak promienia nadziei!*¹⁷

Aspekt patriotyczny, stanowisko wobec tyranii

Jest to jeden z najwyraźniejszych aspektów twórczości Al-Ġawāhirīego. Odzwierciedla podstawowy kierunek polityczny jego poezji. Poeta często dobiera leksykę znakomicie oddającą gorącą atmosferę polityczną tamtych lat. Demaskując tyranie i wzywając do walki z reżimami, posługuje się czasem językiem satyry i ironii. W Politycznych wierszach Al-Ġawāhirīego charakteryzuje się gniew i oburzenie¹⁸. Od czasu Abū aṭ-Ṭayyiba al-Mutanabbīego (915-965) tworzącego w dziesiątym wieku nikt inny poza Al-Ġawāhirīm nie miał życia tak pełnego konfliktów i sprzeczności, jednocześnie nie był tak zaangażowany w walce politycznej i angażowaniu do niej narodu¹⁹. Przykładem tego może być obszerny utwór pt. *Hāšim al-Witrī*, składający się z 136 wersów. W wierszu tym Al-Ġawāhirī wyraża protest przeciwko despotyzmowi, uciskowi i tyranii:

*Jestem ich śmiercią, pukam do ich drzwi
I niemowlęta do nienawiści zachęcę!*²⁰

Ekspresyjność języka poety widoczna jest w wierszach *Dikrayāt* (Wspomnienie)²¹ i *Aḥī Ġa'far* (Mój bracie Ġa'far!). Na przykład w drugim z wymienionych poeta używając licznych czasowników w trybie rozkazującym, dynamizuje wiersz i podkreśla swój emocjonalny stosunek do problemu:

*Idź naprzód, niech przekłete będzie buczenie nabożów
I wybieraj ze szczęście, co los ci przeznaczy!*²²

Natomiast, w wierszu pt. *Aṭbiq duġā* (Zmroku, panuj!), napisanym w 1941 r., poeta wzywa naród by porzucił wahanie i kontynuował bunt przeciwko tyranom i dyktatorom, by niszczył niesprawiedliwość. Gniew poety wyraża się m.in. poprzez złowrogo brzmiącą a kilkokrotnie powtarzaną frazę „zapanuje zniszczenie”:

*Niech zapanuje zniszczenie nad tymi,
którzy do zniszczenia ludu prowadzili
Niech zapanuje zniszczenie!*²³

W 1930 r. Al-Ġawāhirī napisał wiersz *Sabīl al-ġamāhīr* (Droga ludu)²⁴, w którym zadeklarował chęć wspierania rewolucji i uczestnictwa w niej wraz z ludem. Inny utwór *'Abd al-Ḥamid Karāmī*, pisany w 1950 rozpoczyna się natomiast od porównania dwóch sprzecznych kategorii: patriotyzmu i ucisku. Tyranie według Al-Ġawāhirīego są do siebie podobne, i w przeciwieństwie do patriotyzmu, czasy ich trwania są krótkie:

*Pozostajesz żywy, a wiek tyranów jest krótki
Księga twojej chwały jest wonnym wachadłem!*²⁵

W obszernym wierszu pt. *Bi-sm aš-ša'b* (W imieniu ludu), napisanym w 1958 r., czyli roku rewolucji republikańskiej Iraku, Al-Ġawāhirī ponownie ukazuje walkę narodu irackiego przeciwko kolonializmowi i tyranowi. Bagdad staje się w nim groźnym przeciwnikiem dla najeźdźcy, jego grobem, ale też symbolem budzącego się życia:

*Bagdadzie! Ty jesteś drogą i grobem najeźdźców
Zdraycy nigdy nie mają powrotu!*²⁶

15 Tamże. t. 2. s. 298.

16 Tamże. t. 2. s. 285.

17 Tamże. t. 3. s. 63.

18 'Alī 'Abbās 'Alwān. *op. cit.* s. 294.

19 Mišāl Ġuḥā. 1998. „Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī”. *Al-Madā*. nr 20 (2). Dimašq. s. 23.

20 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 3. s. 25.

21 Tamże. t. 2. s. 304-306.

22 Tamże. t. 2. s. 280.

23 Tamże. t. 3. s. 29.

24 Tamże. t. 1. s. 285-287.

25 Tamże. t. 3. s. 55.

26 Tamże. t. 3. s. 210.

W wierszu *Al-Fidā' wa ad-dam* (Poświęcenie i krew) odnaleźć można refleksje na temat niesprawiedliwości tyranów i poświęcenie buntowników przelewających krew w słusznej sprawie. Poeta rozpoczyna swój utwór od pytania o różnicę pomiędzy duchem walki a dzikością tyranów:

*Zapytaj tyranie, kto z nimi zwycięży
To zwycięstwo jest krwią walczącego²⁷*

Niewątpliwie, lata czterdzieste i pięćdziesiąte były ważnym okresem twórczości Al-Ġawāhirīgo. W tym czasie poeta napisał 77 długich utworów o tematyce patriotycznej i internacjonalistycznej. Na przykład siedem wierszy, z podowanych z 570 wersów, poświęcił powstaniu irackiemu w 1948²⁸. W wielu utworach poeta wyraził stanowisko wobec wydarzeń krajowych, w innych potępił zdecydowanie tyranów. Natomiast wszystkie te wiersze stanowią dokument historyczny i zasługują na szczególną uwagę. Należą do nich m.in.: *Ahī Ġa'far* i (Mój bracie Ġa'far!)²⁹, *Ad-Dam al-ġālī* (Najdroższa krew)³⁰, *Yawm aš-šahīd* (Dzień Męczennika)³¹, *Tanwimat al-ġiyā'* (Ukołysanie głodujących)³², *Al-Maqšūra* – wiersz kończy się literą *alif maqšūra*³³, oraz w latach sześćdziesiątych *Diġlat al-ħayr* (Tygrys dobra)³⁴.

Poświęcenie, męczeństwo

Al-Ġawāhirī podejmując tematykę walki patriotycznej, podziwia naród, szczególnie jego młodych przedstawicieli za męczeństwo i poświęcenie w obronie godności człowieka i ojczyzny. Solidaryzuje się on ze wszystkimi męczennikami, którzy oddali życie w imię szczęśliwej przyszłości. W utworze *Aš-Šahīd Qays* (Męczennik Qays) z roku 1948, poeta opisuje pełną poświęcenia walkę uczestników powstania irackiego. Wychwala m.in. studenta prawa Qays, który poległ w Bagdadzie podczas jednej z demonstracji przeciwko rządowi:

*Qaysie! Jesteś melodią życia
i darem stałym nadziei³⁵*

Opisze również o wielkich demonstracjach antyrządowych i antybrytyjskich w 1948 r. – rok powstania itackiego, w których zginął jego brat Ġa'far. Ukazuje ból i gotowość narodu irackiego do powstania i swojemu bratu i poległym poświęca jeden z utworów. Wyraża w nim swój żal i smutek³⁶:

*Lata już przechodzą i czas mija
A ty już wyleczyłeś się z ran, a ja jeszcze przeżywam³⁷*

Los męczennika stanowi w innych utworach jako symbol wolności i rozwojowi. Jest świętem utożsamianym z latami oporu oraz chwały i rozkwitu. W wierszu pt. *Dzień Męczennika* poeta mówi:

*Dzień Męczennika! Chwała i pokój tobie!
Tak długa jak długie lata walki
Są dumni z wyniosłych męczenników
Matematyka z nich jest dumna i liczebni³⁸*

W wierszu *Mój bracie Ġa'far!*, będący często przedmiotem przedstawienia i analizy krytyków³⁹, ranni męczennicy, przepelnieni uczuciem zemsty, dążą do zerwania kajdanków pokory i gotowi są do czynu:

*Czy wiesz? Czy nie wiesz, że rany ofiar
oskarżają jak otwarte do krzyku usta⁴⁰*

Poeta w swojej twórczości wielokrotnie używa słowo „krew”, nadając mu różne znaczenia. Krew pojawia się więc w marzeniach poety o szczęśliwej przyszłości, oznacza rozkwit⁴¹, ale też symbolizuje kontynuację walki, losy głodujących i ogromną ilość poległych, jest ceną, którą trzeba zapłacić za życie:

*Krzyknij na biednych pokornych
Dajcie waszą krew, by dostać życie⁴²*

„Krew” stała się tytułem niektórych jego utworów, na przykład: *Krew Męczennika*⁴³ i *Najdroższa krew*. W drugiej *qašidzie*, którą stworzył w 1951 r., poeta pisze o młodzieży egipskiej i jej walce przeciwko kolonializmowi brytyjskiemu. Wyraz „krew” użyty jest jako symbol dumy i wzniosłości:

27 Tamże. t. 4. s. 64.

28 Ḥasan 'Alawī. 1989. *Al-Ġawāhirī dīwān al-'asr*. Dimašq. s. 105, 108, 156.

29 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 2. s. 279-284.

30 Tamże. t. 3. s. 94-97.

31 Tamże. t. 2. s. 285-295.

32 Tamże. t. 3. s. 74-79.

33 Tamże. t. 2. s. 248-261.

34 Tamże. t. 4. s. 279-290.

35 Tamże. t. 2. s. 296.

36 J. Bielawski i inni. *op. cit.* s. 333.

37 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 4 s. 54.

38 Tamże. t. 2 s. 285.

39 'Abd al-Ḥusayn Ša'ban. 1997. *Al-Ġawāhirī, ġadal aš-ši'r wa al-ħayāt*. Bayrūt. s. 148.

40 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 2. s. 279.

41 Ḥasan al-'Alawī. *op. cit.* s. 156.

42 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 2. s. 279.

43 Tamże. t. 3. s. 94-97.

*Niech najdroższa krew płynie
od poległego męczennika
Ta płynąca krew
jest tym drogim poręczycielem⁴⁴*

Ten wyraz powtórzony został dwa razy w jednym wersie pochodzącym z utworu *Al-Ḥuṭūb al-ḥallāqa* (Twórcze wydarzenie), napisanym po klęsce z czerwca 1967 r. spowodowaną wojną izraelsko-arabską:

*To tylko ta krew, która nadchodzi
Krew, która staje się i sędzią i sądzonym⁴⁵*

Krew jest symbolem wolności w utworach *Ad-Dam yatakallam* (Krew Mówi)⁴⁶ i *Mój bracie Ća'far!*⁴⁷. W utworze *Na zjeździe adwokatów*⁴⁸ staje się symbolem potępienia i dumy. Jest ona w poniższym przykładzie oskarżeniem przywódcy krwawego zamachu stanu w 1963 r. Oddaje poeta w nim także chwałę poległym:

*O ty niewolniku wojny i wrogu pokoju⁴⁹
O ty zhańbiony wśród tych, którzy modlili się, pościli i dawali jałmużnę
Jesteś nikim! Przeklęty!
Krew szlachetnych staje się ogniem płynącym w żyłach łakomych⁵⁰*

Aspekt intelektualny, wydarzenia społeczne, konflikty, rocznice

W twórczości Al-Ĝawāhirīego istotne miejsce zajmują wielkie wydarzenia i konflikty społeczne, których poeta był świadkiem poeta próbował komentować. Chętnie też zajmował stanowisko i dzieli się nim z czytelnikami na temat istoty wolności, prawa człowieka do swobodnego formułowania i wypowiedzania myśli. Powyższe cechy i tendencje obserwowane w poezji Al-Ĝawāhirīego pozwalają nam dostrzegać w jego twórczości aspekt intelektualny. Do takich wierszy należy na przykład *Fī dīkrà Abī al-'Alā'* (W rocznicę Abū al-'Alā'a al-Ma'arriego, 973-1057), w którym poeta solidaryzuje się z poetą Al-Ma'arim i innymi zwolennikami wolnomyślicielstwa i niezależności. Solidarność ta miesza się z podziwem i szacunkiem dla wszystkich, którzy doceniają rozum, wiedzę, prawdę i potrafią w ich obronie walczyć i ginąć:

44 Tamże. t. 3. s. 94.

45 Tamże. t. 4. s. 285.

46 Tamże. t. 1. s. 330-332.

47 Tamże. t. 2. s. 279-284.

48 Tamże. t. 3. s. 85-93.

49 Chodzi o prezydencie po zamachu stanu: 'Abd as-Salāmim 'Ārifim.

50 Ten utwór nie jest notowany w *Diwānie Al-Ĝawāhirīego*.

*Rewolucja myśli posiada długą historię
W jej obronie poległy tysiące Jezusów⁵¹*

W poniższym utworze *Āmantu bi-Al-Ḥusayn* (Wierzyłem w Al-Ḥusayna, zm. 680), napisanym w 1948 r. poeta ponownie występuje w obronie prawdy i człowieczeństwa:

*Poświęcenie kierujemy ku twojemu grobowi,
Który promieniuje wzniosłą jasnością⁵²*

Al-Ĝawāhirī przedstawiając wybrane postacie historyczne i współczesne reprezentujące różne dziedziny życia i kultury, koncentruje się na analizie ich stanowiska do otaczającej rzeczywistości i dzięki temu wskazuje na odwieczny konflikt między postępem i zacofaniem, wiedzą i ciemnotą. Problem ten pojawia się na przykład w wierszu *Ar-Ruṣāfi*. Mówi on na początku, jak przeżywa dobrą myśl przed niewiedzą:

*Tajemnice życia i zguby serca przemija
Kiedy myśl staje się prochem⁵³*

W wiersz pt. *Tā'ih fi ḥayātih* (Zagubiony w swoim życiu) z 1932 r., poeta potępia stare, złe przyzwyczajenia i obyczaje i analizuje ich wpływ na społeczeństwo:

*Są to zwyczajnie nie do wytrzymania
Są ludzie nie znający niczego prócz nienawiści i łakomstwa⁵⁴*

Kolejnym problemem podejmowanym przez Al-Ĝawāhirīego jest temat feudalizmu i wynikających z niego konfliktów klasowych i społecznych⁵⁵. Poeta zdecydowanie opowiada się po stronie biednych i uciskanych. Współczuje cierpiącym niedostatek chłopom i wszystkim głodującym ludziom⁵⁶. Przykładem takiej właśnie postawy poety może być wiersz z 1951 r. pt. *Ukołysanie głodujących*:

*Śpijcie głodujący, śpijcie
Czuwaj nad wami bogowie sytości
Śpijcie, jeżeli nie najedliście się*

51 Muḥammad Mahdī al-Ĝawāhirī. *op. cit.* t. 2 s. 187.

52 Tamże. t. 2. s. 266.

53 Tamże. t. 3. s. 226.

54 Tamże. t. 1. s. 336.

55 Zob. Na przykład wiersz pt. *Al-Iqtā'* (Feudalizm) w tamże. t. 2. s. 135-137.

56 Naṣīb Naṣṣāwī. 1980. *Madḥal ilā dirāsāt al-madāris al-adabiyya fi aš-šī'r al-'arabi al-mu'āšir*. Dimašq. s. 366.

w dzień to w snach
 Śpijcie upojeni opisaniem,
 które miesza się ze słowem miodowym⁵⁷

Podejmują powyższy temat poeta próbuje znaleźć winnych opisywanej sytuacji. Wskazuje tych, którzy są przyczyną głodu i nędzy narodu. Demaskując wyzyskiwaczy i złodziei majątku narodowego deklaruje swoją sympatię dla biednych, wyzyskiwanych i głodujących. Taka postawa poety widoczna jest na przykład w wierszach *Hāšim al-Witri*, *O ty dziki, o ty kolonializmie*⁵⁸ i *W rocznicę Abū al-'Alā*⁵⁹. W pierwszym z wymienionych utworów czytamy:

Czy bieda zaszkodzi budowaniu wzniosłej chwały
 Ja zostaje głodując z ludem⁶⁰

Poeta napisał też wiele wierszy, które nazwać można rocznicowymi i w tym kierunku zainteresowań poetyckich przypomina innego poeta Al-Mutanabbiego, który również rocznice ważnych dla kraju wydarzeń wykorzystywał jako pretekst do snucia własnych refleksji, ocen i spostrzeżeń⁶¹. Do tej grupy utworów Al-Ġawāhiriego zaliczyć można na przykład wiersz o rewolucji irackiej z 1920 r.⁶² oraz *Ġayš Al-'Irāq* (Armia Iraku):

Armio Iraku witam cię tysiące razy
 Pachnące niczym piękne kwiaty⁶³

Do wierszy rocznicowych Al-Ġawāhiriego zaliczymy też te, które poświęcił obchodom Święta Pierwszego Maja, Święta Kobiet, czy wielu rocznicom wydarzeń studenckich o zasięgu krajowym lub międzynarodowym. Kolejnym motywem godnym odnotowania w dorobku poety jest Kurdistan. Al-Ġawāhirī pisał o swojej miłości do Kurdistanu. Opiewał Kurdów i walkę narodu kurdyjskiego w irackim Kurdistanie, bronił praw tego narodu do wolności. Wymownym dowodem jego uczuć i sympatii jest fakt, że od 1961 r. aż do śmierci, nosił czapkę z napisem „Kurdistan demokratyczny”⁶⁴. Odzwierciedleniem stosunku poety do Kurdistanu może być wiersz pt. *Kurdistān yā mawṭin al-abṭāl* (Kurdystan, ojczyzna bohaterów). Czytamy w nim:

57 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 3. s. 74.

58 Tamże. t. 3. s. 63-67

59 Tamże. t. 2. s. 186-190.

60 Zob. wiersz *Haszīm al-Witri* w tamże. t. 3. s. 24.

61 Nasīb Naššāwī. *op. cit.* s. 364.

62 Zob. utwór *Aṭ-Tawra al-'irāqīyya* (Rewolucja iracka, 1920) w Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 1. s. 55-59.

63 Tamże. t. 3. s. 202.

64 W 2000 r., dwa pomniki poety zostały odsłonięte w Arbīl i As-Sulaymāniyya w Irackim Kurdystanie.

Moje serce i usta należą do Kurdystanu
 I jemu oddać mogę – serce i swoje słowa

...

Naród, który oddaje życie i krew, żyje,
 nie może być nigdy zniszczony⁶⁵

Odrębną grupę utworów stanowią w dorobku poety wiersze poświęcone młodzieży, szczególnie studentom i jej roli w życiu społecznym i politycznym kraju. Przykładem tego typu utworów są wiersze: *Krew Męczennika*⁶⁶, *Dzień Męczennika*⁶⁷, *Al-Waṭan wa aš-Šabāb* (Ojczyzna i młodzież)⁶⁸, *Och! Młodzieży Iraku!*⁶⁹ i *Azifa al-maw'id* (Nadchodzi czas opisania). W ostatnim z wymienionych czytamy:

Wy budujecie stódką przyszłość
 A my dla was jesteśmy oparciem⁷⁰

Irak i Bagdad

Irak, a zwłaszcza Bagdad, Tygrys, Eufrat i Kurdystan zajęły szczególne miejsce w twórczości Al-Ġawāhiriego. Pojawiły się w utworach związanych z pobytem poety w kraju oraz w tych, które są wyrazem tęsknoty twórcy skazanego na wygnanie. Bagdad przedstawia poeta jako miejsce ważnych wydarzeń politycznych i jako miasta, którego historia wpływa na dzieje całego kraju. Do tego typu utworów należy, napisany w 1958 r., przed wybuchem rewolucji, wiersz pt. *Kam bi-Baġdād alā 'ib* (Ilekcio zdarzają się rozgrywki „polityczne” w Bagdadzie). Poeta dochodzi w nim do interesującej konkluzji:

Ilekcio zdarzają się rozgrywki
 I dziwne mity w Bagdadzie⁷¹

W innym wierszu, z 1960r., powraca poeta do historii Bagdadu. Jest zafascynowany przeszłością miasta, dawną cywilizacją, której ślady chciałby odnaleźć we współczesności:

65 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 3. s. 345. Zob. Również 'Abd al-Ḥusayn Ša'bān. *op. cit.* s. 315, 318 (cały utwór, s. 315-318).

66 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 2. s. 298-303.

67 Tamże. t. 2. s. 285-295.

68 Tamże. t. 1. s. 216-217.

69 Tamże. t. 3. s. 262-264.

70 Tamże. t. 3. s. 218.

71 Tamże. t. 4. s. 307.

*Powrót zwycięska chwała Bagdadu
I wychwalaj go ponownie, gdyż dobrem twoim będzie*⁷²

Poeta tęskni za Bagdadem, zarówno wtedy gdy jest w kraju i na wygnaniu. Prowadzi intymną refleksyjną rozmowę z miastem w wierszu z 1923 r. pt. *Salām 'alà arđ Ar-Ruṣāfa* (Pokój ziemi Ar-Ruṣāfi)⁷³ oraz w utworze pt. *Fī Bağdād* (W Bagdadzie)⁷⁴, pisany w 1924 r., w miejscu w którym urodził się poeta – An-Nağaf, tęskniąc do Bagdadu. W słynnym utworze pt. *Tygrys dobra*, pisany w 1962r. na emigracji w Pradze, Al-Ġawāhirī używa słów Tygrys i Eufrat, traktując je jako symbole rozkwitu życia, miłości, walki, wolności, itd. Niektórzy nawet uważają, że Al-Ġawāhirī jest trzecią rzeką Iraku⁷⁵. W tym wierszu oprostrofa Tygrysa powtarza się i jest odzwierciedleniem głębokiej tęsknoty i miłości do Iraku. Poeta przedstawia w nim relacje między rozstaniem się z krajem, a sytuacją, która doprowadziła do tego stanu. Rozstanie te jest bolesne, a poeta nadal czuje się nierozdzielnie częścią ojczyzny:

*Witałem twoje źródło z daleka, przywitaj się więc ze mną
O Tygrysie dobra! O matko sadów!
Witałem twoje źródło, tęskniąc i poszukując schronienia
Tak jak gołębie poszukują schronienia między wodą, a gliną
O Tygrysie dobra! O źródło, z którym
zmuszony byłem się rozstawać
Podążałem ku różnym źródłom, źródło po źródle
Lecz nigdy nie napoiły mnie one*⁷⁶

Nazwa rzeki Tygrysa powtarza się także w słynnej *Al-Maqṣūra*⁷⁷. Poeta określa tę rzekę różnymi epitetami. Pisze on o swoich wspomnieniach związanych z Tygrysem w wierszu pt. *Diğla fī al-ḥarīf* (Tygrys jesienią)⁷⁸. Warto dodać, że poeta był znany z przydomku Abū Furāt⁷⁹ oraz sam nazywał siebie Ibn al-Furātayn⁸⁰. Jest to tytuł jednego z utworów, napisanych w 1969 r., gdy wrócił do Iraku⁸¹.

72 Tamże. t. 3. s. 250.

73 Tamże. t. 1. s. 112.

74 Tamże. t. 1. s. 134-135.

75 'Abd al-Ḥusayn Ṣā'bān, *op. cit.* s. 64.

76 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī, *op. cit.* t. 3. s. 279.

77 Tamże. t. 2. s. 248-260.

78 Tamże. t. 2. s. 220-224.

79 Furāt to imię jego starszego syna.

80 Ibn al-Furātayn: syn Tygrysa i Eufratu

81 Zob. utwór *Yā Ibn al-Furātayn* (O synu Tygrysa i Eufratu!) w tamże. t. 4. s. 88-99.

W *Al-Maqṣūra*, można rozpatrywać jego doświadczenie życiowe i poetyckie z ġāhilijskim i abbasydskim językiem⁸². Poeta wyraża w niej swoją miłość do Iraku i Irakijczyków. Opisuje on różne miejsca w tym kraju, rzeki, góry, bagna, wzgórza, drzewa daktylowe, Tygrys, itd, używając subtelnych obrazów. Wiersz ten składa się z 450 wersów, około 200 z nich zaginął. Al-Ġawāhirī stosuje w nim także trudny rym – *alif maqṣūra „à”*:

*Pokój wzgórzom Iraku
Dwom brzekom i ich zakręty
Pokój drzewom daktylowym o długich liściach,
Które są panami wszystkich owocowych drzew*⁸³

Przeżycia i wygnanie

Warto stwierdzić, że mimo tego iż Al-Ġawāhirī mieszkał przez długi okres czasu na emigracji zwłaszcza w Czechosłowacji, to trudno znaleźć w strukturze jego poezji wpływy europejskie⁸⁴. Natomiast w okresie życia między Pragę a Damaszkiem wyraża osobistym przeżywaniem i smutkiem. Znajdujemy te wątki też w innych wierszach takich jak *muwašṣaḥa* pt. *O Ty bezsenności!*:

*Witam cię, o bezsenności!
Źrenice pościeliły wesołość*⁸⁵

W utworze *O synu Tygrysu i Eufratu!* wyraża swój smutek i nieszczęście:

*Cóż to za cierpliwość, która nie pomoże w smutku wielkim,
Cóż to za twardość, która nie daje cierpliwości*⁸⁶

W latach trzydziestych napisał kilka wierszy, w których uwidocznili się kryzys psychiczny poety. Natomiast w latach pięćdziesiątych, pomimo nieszczęśliwych układających się stosunków z innymi ludźmi, zdecydowanie bronił samego siebie⁸⁷. W 1973 r. pisał w utworze pt. *Sā'ilī 'ammā yu'arriqunī* (Pytając co mnie niepokoi) o niepokojach i monotonii życia:

*Jestem źródłem umartwienia
Jestem wyrazicielem nudy*⁸⁸

82 Hasan 'Alawī, *op. cit.* s. 143-144.

83 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī, *op. cit.* t. 2. s. 258.

84 'Abd al-Ḥusayn Ṣā'bān, *op. cit.* s. 31.

85 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī, *op. cit.* t. 3. s. 295.

86 Tamże. t. 4. s. 89.

87 Zob. na przykład wiersz pt. *Al-Muḥarraqa* (Staliśmy się paliwem) w tamże. t. 1. s. 324-327.

88 Tamże. t. 4. s. 154.

W roku 1975, Al-Ġawāhirī napisał wiersz pt. *Aziḥ 'an ṣadrika az-zabadā* (Zrzuć pianę ze swego serca). Wiersz ten jest jego obroną przeciwko niektórym znajomym i przyjaciółom, którzy krytykowali go za postawę społeczną i polityczną. Wyraża w nim swój żal i przygnębienie. Poeta uważa ten wiersz za najbliższy swojemu sercu⁸⁹:

*Rzuć pianę ze swego serca
I zostaw je, wyrażając co przeżyje*⁹⁰

Tworzył również wiersze o więzieniu i przeżyciach aresztowanych z powodu poglądów politycznych. W utworze *Fi as-siġn* (W więzieniu), Al-Ġawāhirī mówi o sobie podczas swojego aresztowania w 1936 r.:

*Wszadono mnie do więzienia,
które nie ma sobie podobnego*⁹¹

Nie stronni także od rozważań na temat starości i od wspomnienia o dawnych czasach młodości. Czyni to w wierszach takich jak *Āhin 'alā tilkum as-sinīn* (Och! Tamte lat)⁹² i *Al-Muḥarraqa*⁹³. Al-Ġawāhirī niejednokrotnie, pisząc o swoim wieku, daje sobie mniej lat niż w rzeczywistości⁹⁴.

Jeżeli chodzi o emigrację i wygnanie oraz tęsknotę poety do kraju ojczystego to pojawiły się wiersze z lat sześćdziesiątych-dziewięćdziesiątych, czyli w latach (z małymi przerwami), w których był na emigracji w Pradze i Damaszku. W Pradze wydał zbiór poezji pt. *Poczta z obczyzny*. W Damaszku został wydany jego dywan, w którym znajdują się wiersze wyrażające tęsknotę za ojczyzną. W zbiorze *Poczta z obczyzny*, poeta jest przepełniony uczuciem samotności, tęsknoty do Iraku, przeżywa niekiedy nudę spowodowaną przedłużającym się czasem emigracji. Jest to wyraźnie widoczna w następującym przykładzie:

*Los mnie prowadzi
A długa podróż mnie nudzi*⁹⁵

89 'Abd al-Ḥusayn Ṣa'bān. *op. cit.* s. 69.

90 Muḥammad Maḥdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 4. s. 188.

91 Tamże. t. 2. s. 117.

92 Tamże. t. 4. s. 221-224.

93 Tamże. t. 1. s. 324-327.

94 Zob. na przykład wiersz pt. *Aqūl malaltuhā wa a'ūd* (Mówię, że nudzę się z nią, a potem wracam do niej) w tamże. t. 4. s. 145-148.

95 Tamże. t. 4. s. 29.

W utworze *Tygrys dobra*, poeta w efektowny sposób, dobiera wyrazy i buduje obrazy poetyckie, odzwierciedlając jego dużo umiejętności w zakresie stosowania tropów stylistycznych. Mówi na przykład:

*Chciałbym by ten żagiel był moim całunem
I okrywał mnie kiedy zbliży się mój los*⁹⁶

W innym wierszu pt. *Aṭyāf wa ašbāḥ* (Widma i zjawy), Al-Ġawāhirī jest pełen smutku i tęsknoty za Irakiem, ma nadzieję na powrót:

*Żyję w bezsenności, i przedłużyła się moja tęsknota do Iraku
Czy zbliża się dzień powrotu?*⁹⁷

Kobieta i piękno

Sugerowaliśmy, iż Al-Ġawāhirī można nazwać poetą politycznym, ale powiedzieć należy, że potrafił on też pisać piękne wiersze o kobiecie, miłości, wartości piękna i estetyki. Chociaż tworzył w okresie młodości wierszy na ten temat, nie był jednak znany jako poeta uprawiający poezję miłosną „*ġazal*”⁹⁸. Al-Ġawāhirī pisząc o kobiecie i pięknie opisywał swoje wrażenia oparte na rzeczywistości lub na własnej wyobraźni. Pisanie o kobiecie, w jego wykonaniu to opis piękna i miłości, tak jak ma miejsce na przykład w utworze pt. *Šahrazād* (o Anicie):

*Anito, oblicza zmroku odeszła
A rano w twoich oczach pojawił się
Jakby przez gwiazdy pozostawiony cień
W strumieniu czystej wody, między twoimi oczami,
powiewa wraz z wiatrem*⁹⁹

Poeta porównuje kobietę z kwiatem, i wyraża swoją tęsknotę za spędzeniem z nią miłych chwil w takich utworach jak *Gaydā*¹⁰⁰ i *Layla ma'ahā* (Noc z nią)¹⁰¹. Jest to także czas szczęścia:

*Kwiecie, zerwany w młodości
Jesteś najdelikatniejszym wśród kwiatów*¹⁰²

96 Tamże. t. 3. s. 279.

97 Tamże. t. 4. s. 48.

98 Mišāl Ġuḥā. *op. cit.* s. 27.

99 Muḥammad Maḥdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 2. s. 334.

100 Tamże. t. 3. s. 196-198.

101 Tamże. t. 2. s. 57-59.

102 Tamże. t. 1. s. 328.

Kobieta jest pulsowaniem i balsamem na całe życie poety, zwłaszcza, kiedy jest pełen wrażeń. Ma to miejsce na przykład w utworze *Ġarribinī* (Sprawdź mnie). Poeta traktuje ten wiersz jako erotyczną literaturę.¹⁰³

*Uśmiechnij się do mnie, wtedy i moje życie się uśmiechnie
Nawet jeśli życie jest pełne smutku i żalu*¹⁰⁴

Kobieta w twórczości Al-Ġawāhiriego jest taka sama, zarówno w Bagdadzie, Bejrucie, Paryżu czy w Pradze. W 1973 r. autor napisał w Pradze wiersz, w którym odkrywa tajemnicę życia i zgubnej miłości:

*Przysięgam na twoje oczy, które przechowały
tajemnicę życia i zguby serc*¹⁰⁵

Pisze o kobiecie, którą poznał podczas swojej podróży po Libanie. W utworze *Lubnān yā ḥamrī wa ḥibī* (Liban, moje wino i przyjemność)¹⁰⁶ opisując krajobraz i przyrodę tego kraju, wspomina też o pięknych Libankach. W utworze *Bā'i at as-samak fi Birāġ* (Sprzedawczyni ryb w Pradze) przedstawia delikatną kobietę, sprzedawczynię ryb, którą poznał podczas jego pierwszej emigracji do tej stolicy¹⁰⁷. Gdy temat kobiety zaczyna go nużyć, powraca znów do pisania o niej, tak jak to miało miejsce w wierszu *Mōwiē, že nudzę się z nią, a potem wracam do niej*¹⁰⁸. Natomiast w utworze *Umm 'Awf* (Matko 'Awfa) poeta opisuje rozmaite sytuacje z jej życia. Nie zapomina również o tęsknocie do niej. Tak oto mówi:

*Matko 'Awfa! Nasze noce są dziwne
Oplakuj głęboką miłość i zabieraj ją*¹⁰⁹

Poeta tworzył również wiersze bachiczne, do nich należy m.in. w utwór pt. *Wādī al-'arā'iš* (Dolina szałaszy)¹¹⁰.

Aspekt osobisty, sprzeczności

Bez wątpienia, wiersze Al-Ġawāhiriego są odzwierciedleniem wydarzeń społecznych i politycznych. Są one częścią sprzeczności życia. Utwory Al-Ġawāhiriego napisane zostały z okazji różnych wydarzeń, a niektóre chwaliły

103 'Alī 'Abbās 'Alwān. *op. cit.* s. 279.

104 Muḥammad Maḥdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 1. s. 265.

105 Tamże. t. 4. s. 172.

106 Tamże. t. 3. s. 256-261.

107 Tamże. t. 4. s. 34-35.

108 Tamże. t. 4. s. 145-148.

109 Tamże. t. 3. s. 148.

110 Tamże. t. 2. s. 72-74.

monarchię, reżymy i dyktatorskich przywódców. We wcześniejszych utworach takich jak *'Itāb ma'a an-nafs* (Nagana na sobą)¹¹¹, pisany w 1930 r. i *Ma'riḍ al-'awāṭif* (Wystawienie uczucia), pisany w 1935 r. Al-Ġawāhirī sam przyznał się do tych negatywnych poglądów. Generalnie rzecz biorąc jest to sprzeczne z ogólną patriotyczną tendencją twórczości poety, ponieważ poeta solidaryzuje się z uciskanymi i z walką narodów o wolność i demokrację¹¹². Sprzeczne wiersze lub wiersze świadczące o słabości poety występują jednak rzadko. W *Wystawienie uczucia* czytamy:

*Ilekcroć pochlebiałem stanowiskom, które
zmuszały mnie, podlizywałem się nienawidzonym*¹¹³

Inne tematy

Są jeszcze inne aspekty i tematy, które zostały poruszone przez poetę. Pisał on o rodzinie¹¹⁴. W jego dorobku są również wiersze opisujące przyrodę¹¹⁵. W innych z kolei utworach, Al-Ġawāhirī sympatyzuje z poetami¹¹⁶. W wierszu pt. *Az-Zahāwī*, napisanym w roku jego śmierci, chwali znanego irackiego tradycyjnego poetę Ġamila Ṣidqī az-Zahāwiego (1863–1936):

*Pomimo bolesnej śmierci, twoje wspomnienie będzie nieśmiertelne
A twoje qaṣīdy opiewane pozostają*¹¹⁷

Jego wiersz solidaryzuje się także z arabskimi i kurdyjskimi ruchami wyzwoleniczymi. Pisał o słuszności walk w Palestynie i o tragedii uchodźców

111 Tamże. t. 1. s. 292-295.

112 'Alī 'Abbās 'Alwān. *op. cit.* s. 272-274.

113 Muḥammad Maḥdī al-Ġawāhirī. *op. cit.* t. 2. s. 78.

114 Zob. na przykład jego wiersz miłosny pt. *Ḥabībatī* (Moja ukochana) dotyczący jego żony Amīnie (tamże. t. 4. s. 196-201), elegię żony (tamże. t. 2. s. 131-133), elegię poświęcony swojego kuzyna Muḥammada Bāqira al-Ġawāhiriego w 1952 (tamże. t. 3. s. 111-115), różne wiersze dotyczące córki Ḥayāl (tamże. t. 4. s. 23).

115 Zob. na przykład wiersz *Ar-Rawḍa al-ġannā'* (Rozkwita ogród) w tamże. t. 1. s. 106-107.

116 Zob. na przykład jego utwory: *Al-Maqṣūra*, pisany w 1947 w tamże. t. 2. s. 248-261 (o Aṣ-Ṣanfarā, VI w.; 'Alqama al-Fahl, zm. ok. 598, Abū at-Tayyib al-Mutanabbī); zob. także wiersz dotyczący Al-Mutanabbiego w tamże. t. 4. s. 238-243); *W rocznicę Abū al-'Alā'* – 1944 w tamże. t. 2 s. 186-190; *Ar-Ruṣāfī* (o Ma'rūf 'Abd al-Ganī ar-Ruṣāfī) – 1944 w tamże. t. 3. s. 68-73; *Aḥmad Ṣawqī* – elegie z 1932 r. w tamże. t. 2. s. 13-17; *Ḥāfiẓ Ibrāhīm* (1871-1932) – 1932 w tamże. t. 2. s. 5-7; o Ġamāl ad-Dīn al-Afgānī (1838-1897) w tamże. t. 2. s. 193-196; o Tāha Ḥusayn (1889-1973) – 1944 w tamże. t. 2. s. 98-99; o poecie egipskim 'Abd al-Qādirim al-Māzinim (1890-1949) w tamże. t. 2. s. 98-99; o poecie kurdyjskim Sherko Bekas w 1961 r. w tamże. t. 3. s. 225; o poecie irackim Muḥammadem Ṣāliḥ Bahr al-'Ulūmim (zm. 1983) w 1965 r. w tamże. t. 2. s. 24-28; o poecie libańskim Aminem ar-Rayḥānim (1876-1940) w tamże. t. 1. s. 96-98; itd.

117 Tamże. t. 2. s. 100.

palestyńskich¹¹⁸. Potępia syjonizm i kolonializm oraz potępia Izrael i niektóre arabskie reżimy, które doprowadziły do tragedii i utraty Palestyny¹¹⁹. Mówi na przykład o Palestynie w następującym wierszu:

*Palestyno! Pokój Boga niech rozszerza się
na twoich dolinach i wzgórzach¹²⁰*

Pisał o różnych krajach i miastach arabskich. Tworzył często o Syrii i Damaszku¹²¹ oraz o Libanie i Bejrucie¹²². Pisał również o Egipcie¹²³ i Algierii¹²⁴. Oto przykład utworu pt. *Fī at-tawra as-sūriyya* (O rewolucji syryjskiej, 1926):

*Damaszek! Twoje przeżycia i smutek
są także moim smutnym losem¹²⁵*

Mówi na przykład w wierszu *Liban, moje wino i przyjemności* z 1968 r.

*Libanie! Jesteś moją ojczyzną, wtedy gdy zmuszony
jestem opuścić moją kochaną ojczyznę¹²⁶*

Al-Ġawāhirī tworzył również różne wierszy związane z wydarzeniami na świecie. Solidaryzował się z tymi, którzy występowali przeciwko prześladowaniom, torturom i uciskowi, faszyzmowi i rasizmowi. Pisał o walce narodów świata o wolność¹²⁷, przeciwko wojnie i w obronie pokoju¹²⁸. Pisał również wiersze o niektórych miastach, na przykład o Pradze w utworze *Brāġ aw ħiwār* (Praga lub dialog):

*Ty na długo przedłużyłaś moje życie
Niech Bóg przedłuży twoje życie¹²⁹*

118 Zob. na przykład utwory *Filasfīn* (Palestyna) w tamże. t. 2. s. 314-319, *Yawm Filasfīn* (Dzień Palestyny) w tamże. t. 2. s. 126-127, *Filasfīn wa Al-Andalus* (Palestyna i Andalusia) w tamże. t. 2. s. 313.

119 Hādī al-'Alawī. *op. cit.*: s. 9.

120 Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī. *op. cit.*: t. 2. s. 210.

121 Zob. na przykład utwór pt. *Dikrā Dimašq al-ġamīla* (Wspomnienie o pięknym Damaszku) w tamże. t. 1. s. 190-191, o śmierci 'Adnāna al-Mālikiego w tamże. t. 3. s. 182-189.

122 Zob. na przykład *Bint Bayrūt* (Córka Bejruta) z 1942 r. w tamże. t. 2. s. 166-167, *Īhi Bayrūt* (Och Bejrut!) z 1968 r. w tamże. t. 4. s. 43-47 i *Dolina szalasy* w tamże. t. 2. s. 72-74.

123 Zob. *Najdroższa krew*, wiersz o walce narodu egipskiego w 1951 r. w tamże. t. 3. s. 94-97.

124 Zob. wiersz o walce narodu Algierskiego w 1956 r. w tamże. t. 3. s. 167-172.

125 Tamże. t. 1. s. 179.

126 Tamże. t. 3. s. 260.

127 Zob. na przykład utwór, w którym opiewa dzień męczenników w Iranie w 1952 r. w tamże. t. 3. s. 107.

128 Zob. na przykład utwory: *Sawāstubūl* (Sawastipol) z 1942 r. w tamże. t. 2. s. 152-161, o zakończeniu drugiej wojnie światowej w 1945 r. w tamże. t. 2. s. 200-204 i *Unšūdat as-salām* (Pieśni pokoju) w 1951 r. w tamże. t. 2. s. 222-225.

129 Tamże. t. 4. s. 56.

W 1963 r. Al-Ġawāhirī przybył do Warszawy i był pod wrażeniem jej tragicznego losu w czasie drugiej wojnie światowej, oraz pod wrażeniem jej nowego oblicza. W wierszu *Warszawa*, w którym stosuje inną strukturą rymową niż tradycyjną AAABBB, tak mówi o urodzie miasta:

*Warszawo! Gwiazdo świecąca!
Z łakami i wzgórzami zacieśniłaś więź
Delikatną raczysz je pieścizotą
nad gorącymi ustami, tęsknymi i spragnionymi,
i pomiędzy rzesami gęstymi i śpiącymi
Warszawo! Słodka, owoców dojrzała pełnią¹³⁰*

Summary

Various Subjects of Poetry by the Iraqi Traditional „Neoclassical” Poet Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī

This paper is a study concerning the work of the well-known Iraqi poet Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī (1900-1997). He was known as the successor of the Abbaside poet Abū at-Ṭayyib al-Mutanabbī (915-965). In addition he was the last great neoclassical poet and continued the development of the traditional poetic school due to his potential in the field of the language, rhetorical forms and poetic images. The paper concentrates on the main trends in his poetry, analyzing especially Iraqi political and social subjects. It also presents other themes such as women and love, subjective feelings, exile and other Arab and global themes. It should be pointed out that Al-Ġawāhirī is known as a political poet who took a definite and revolutionary stand against colonialism and tyrants. He had strong convictions and stood against injustice, abuse, repression; in spite of the fact that some compositions have a different character. His patriotic poetry of the 40's, 50's and 60's became a specific and historical document of Iraq and the Iraqi nation in their fight against British colonialism and unjust powers. His poetry has a humanistic character and defends values such as freedom, democracy and independence. The poet as a politician and journalist wrote several compositions, considering different events at that time. Because of that and of his opposition to the governing reign he was forced to emigrate and lived outside Iraq, in Prague between 1961-1969 and from the 80's until his death in Damascus, where he was buried.

130 Tamże. t. 4. s. 17.

Bibliografia

- 'Abbās, Ihsān. 1978. *Ittiḡāhāt aš-ši'r al-'arabi al-mu'āšir*. Al-Kuwayt: Al-Maḡlis al-Waṭani li-aṭ-Ṭaqāfa wa al-Funūn wa al-Ādāb.
- 'Alawī, Hādī. 1999. „Al-Ġawāhirī mu'allim al-waṭaniyya”. *Al-Madā*. nr 23 (1). Dimašq: Manšūrāt Dār al-Madā.
- 'Alawī, Ḥasan. 1989. *Al-Ġawāhirī diwān al-'ašr*. Dimašq: Manšūrāt Wizārat aṭ-Ṭaqāfa.
- 'Alwān, 'Alī 'Abbās. 1975. *Taṭawwur aš-ši'r al-'arabi al-ḥadīṭ fī Al-'Irāq*. Baḡdād: Maṭba'at Wizārat al-I'lām.
- Bielawski, Józef; Skarzyńska-Bocheńska, Krystyna; Jasińska, Jolanta. 1978. *Nowa i współczesna literatura arabska 19 i 20 w. Literatura arabskiego Wschodu*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Al-Ġawāhirī, Ḥayāl Muḥammad Mahdī. 1999. *Al-Ġawāhirī wa simfūniyyat ar-raḥil*. Dimašq: Maṭābi' Wizārat aṭ-Ṭaqāfa.
- Al-Ġawāhirī, Muḥammad Mahdī. 1982. *Dīwān Al-Ġawāhirī*. t. 1-4. wyd. 3. Bayrūt: Dār al-'Awda.
- Ġuḥā, Mišāl. 1998. „Muḥammad Mahdī al-Ġawāhirī”. *Al-Madā*. nr 20 (2). Dimašq: Manšūrāt Dār al-Madā.
- Ismā'il, 'Izz ad-Dīn. 1981. *Aš-Ši'r al-'arabi al-mu'āšir, qaḍāyāh wa zawāhiruh al-fanniyya wa al-ma'nawiyya*. Bayrūt: Dār al-'Awda.
- Jayyusi, Salma Khadra. 1977. *Trends and movements in modern Arabic poetry*. v. 1. Leiden: J. Brill.
- Naššāwī, Nasīb. 1980. *Madḥal ilā dirāsāt al-madāris al-adabiyya fī aš-ši'r al-'arabi al-mu'āšir*. Dimašq: Maṭābi' Alif bā' al-Adīb.
- Ša'bān, 'Abd al-Ḥusayn. 1997. *Al-Ġawāhirī, ḡadal aš-ši'r wa al-ḥayāt*. Bayrūt: Dār Al-Kunūz al-Adabiyya.